

КЕЛЬТСЬКЕ ВІЙСЬКОВЕ НАЙМАНСТВО ЕЛЛІНСЬКОЇ ДОБИ

Стаття присвячена ролі кельтських найманців у збройних силах еллінських держав Середземномор'я та Причорномор'я. Визначено причини цього явища, приблизний чисельний склад загонів, джерела їхнього поповнення. Особлива увага приділена проблемі перебування кельтських найманців на службі Боспорського царства у III–I ст. до н.е.

Ключові слова: еллінська доба, кельти, військова організація, військове найманство

Проблема найманства є однією з найактуальніших у військово-історичних дослідженнях. У Європі військові найманці починають активно використовуватися вже з V ст. до н.е., однак справді масовим це явище стає в епоху еллінізму, коли контингенти професійних воїнів, які за службу отримували регулярну платню, складатимуть основу військових сил середземноморських держав, що виникли в результаті розпаду імперії Олександра Македонського. Дослідженню військового найманства в античному грецькому та еллінському світі присвячено чимало праць, однак найбільша увага традиційно зосереджувалася на вивченні найманців-греків [1; 2]. Водночас, уже з середини IV ст. до н.е. на службу до еллінських володарів дедалі активніше залучаються варвари, які нерідко відрізнялися вищими бойовими якостями, використовували специфічні способи ведення бойових дій, незвичні для греків, і тому ефективні у використанні проти них. Серед варварських збройних формувань еллінського часу особливо важливу роль відігравали загони кельтів.

У IV – першій половині III ст. до н.е. Італією, Балканами та Малою Азією прокотилася хвиля кельтських військових рейдів і міграцій, унаслідок чого північним варварам вдалося заволодіти плодючими землями долини річки По, Середнього Подунав'я, захопити Рим, сплюндрувати славетне давньогрецьке святилище у Дельфах тощо. Кельти, галли або галати (усі три назви використовувалися як синоніми) розгромили й частково підкорили войовничі ілліро-фракійські племена на Балканах, неодноразово завдавали поразок македонським і грецьким військам. Усе це сприяло закріпленню за ними репутації грізних і жорстоких воїнів [3], яка відповідно позначалася на зростанні попиту на кельтських найманців. Цей попит був досить високим, що яскраво ілюструють слова Помпея Трога (епітома Юстіна): “Згодом жоден східний цар не вів жодної війни без галльських найманців, а той, хто втрачав престол, ні в кого не шукав притулку крім галлів. Саме ім'я галлів викликало такий жах і такою великою була слава їхніх військових удач і непереможності, що одним здавалося, що неможливо зберегти свою владу, а іншим, що не можна повернути втрачену могутність, не вдаючись до військової доблесті галлів” [Justin, XXV, 2,8].

Попит на кельтську військову силу підвищувався ще й завдяки специфічній тактиці, яку застосовували кельти у битвах з військами, організованими на грецький або македонський кшталт. Греки були навчені вести бойові дії у щільно зімкненому шикуванні фаланги, яка була дуже ефективною поки зберігала єдність. Але коли цілісність фаланги була порушена, грецькі круглі щити й короткі мечі виявлялися мало придатними для хаотичної бійки один на один. Кельти ж навпаки намагалися першим ударом розірвати фалангу й перетворити правильну баталію на сукупність окремих двобоїв, де вони могли повною мірою використати переваги свого високого зросту та фізичної сили. Саме для такого виду бою був пристосований типовий комплект кельтського озброєння, який у спеціальній літературі отримав назву Dreieastrung. Він складався з довгого важкого меча, яким кельти наносили переважно рублячі удари по голові та шиї, майже двометрового списа з широким наконечником і великого щита овальної форми, який захищав більшу частину тіла [4, 323].

Обладунок знатних воїнів доповнювали бронзові та залізні шоломи й кольчуги. Еллінські полководці були знайомі з перевагами кельтських вояків і тому намагалися залучити до свого війська ударні загоони кельтів якомога більшої чисельності. Навіть попри неодноразово згадувану у джерелах зрадливість та низький рівень дисципліни серед цих найманців.

Причин, які спонукали самих кельтів вербуватися до еллінських армій можна назвати кілька. Античні автори повідомляють, що основною з них було перенаселення, яке змушувало молодих людей шукати ліпшу долю за межами рідних осель. Завдяки Полібію ми знаємо також, що у найманці вербувалися втікачі, яких на батьківщині могла очікувати помста [Polyb., I, 7]. Найманством промишляли і члени “чоловічих союзів” – об’єднань молодих людей, що не підпорядковувалися племінним вождям і були вільними мисливцями та воїнами. Той же Полібій повідомляє, що для битви під Теламоном у 225 р. до н.е. коаліція північноіталійських кельтів найняла гезатів, “списоносців” [Polyb., II, 28,29].

Археологічні знахідки засвідчують, що кельтські найманці могли потрапляти на службу до грецьких полісів уже в VI–V ст. до н.е. [5], однак, за даними писемних джерел, уперше це сталося в середині IV ст. до н.е. У 368 р. до н.е. 2000 галльських та іспанських найманців у складі військ сіракузького тирана Діонісія Старшого брали участь у бойових діях проти Спарти та Фів на Істмійському перешийку в Греції [Xenophon, Hellenica, 7.1.20, 31]. Наступники Діонісія Старшого – Діонісій Молодший та Агафокл – також широко користувалися військовими послугами кельтів. У 307 р. до н.е. кельтський загін у складі військ Агафокла висадився у Північній Африці під час війни між Сіракузами та Карфагеном. Згодом кельтські найманці потрапляють і на карфагенську службу. Вочевидь, уперше вони були використані у 263 р. до н.е. на Сицилії. Відомо також, що вождь кельтських найманців Антаріос підняв у 241 р. до н.е. повстання проти своїх роботодавців, яке урядовим військам вдалося придушити лише через чотири роки ціною значного напруження зусиль [6, 333,334].

Широко залучалися кельти до військових кампаній царів Східного Середземномор’я. Так, у 278 р. до н.е. македонський цар Антигон I Гонат завдав їм відчутної поразки на півночі Греції, після чого розпочав вербування найманців серед племен, що осіли у Фракії. У 274 р. до н.е. 4-тисячний загін кельтських найманців бачимо вже на службі єгипетського володаря Птолемея II Філадельфа. Кельти виявили себе не з ліпшого боку: коли їхній роботодавець опинився у скрутній ситуації, вони повстали. Хоча Птолемеєві довелося придушувати цей заколот, він і надалі залучав кельтських найманців до себе на службу. Згідно тогочасної практики найманцям надавалася орна земля для поселення й у мирні часи вони ставали клерухами, резервістами. Кельтським клерухам, як свідчать археологічні знахідки, надавалися найкращі ґрунти в родючій Фаюмській оазі [7, 180–182]. Кельтські найманці служили наступникам Птолемея II – Птолемею III Евергету (правив у 246–221 рр. до н.е.) та Птолемею IV Філопатору (правив у 221–204 рр. до н.е.). Ці володарі встановили дружні відносини з державою фракійських кельтів у Тилісі й саме звідти отримували значну частку своїх найманих контингентів [6, 333].

Далі кельтів зустрічаємо у військах знаменитого Ганнібала під час його антиримської кампанії в Італії. Полібій розповідає, що Ганнібал використовував їх як “гарматне м’ясо”: кельтів кидали у саме пекло бою й зазвичай ці підрозділи несли найважчі втрати [Polyb., III, 74,79,85,117]. Це можна пояснити тим, що Ганнібал не надто довіряв кельтам, з якими бився під час переходу через Альпи, беріг свої африканські та іспанські частини, які не отримували поповнення й намагався вигідно використати здібності кельтів до бою у перших рядах.

Чисельність кельтських найманих загонів суттєво коливалася, залежно від конкретних обставин. Полібій говорить про кельтські підрозділи на карфагенській, македонській і римській службі чисельністю 1–2 тис. вояків, причому співвідношення піхоти й кінноти у таких загонах могла складати 10:1. Кельтські найманці зазвичай згадуються поряд із іншими варварськими контингентами, які були організовані в окремі підрозділи за етнічною ознакою. Судячи з даних Полібія про македонську та єгипетську армії [Polyb., II, 65; V, 65], питома вага кельтів у військах еллінських володарів складала не більше 5–10% від загальної чисельності. Характерно, що у збройних силах птолемеївського Єгипту у 217 р. до н.е. більшість кельтських найманців становили клерухи та їхні нащадки, які народилися у самому Єгипті. Вони діяли у складі одного 4-тисячного загону разом з фракійськими та кельтськими новобранцями під командуванням фракійця Діонісія.

Лише в окремих випадках кельти чисельно явно домінували над найманцями з інших країн. Отак, очевидно, було в армії Ганнібала, яка діяла на території Італії неподалік від власне кельтських земель. Про чисельність кельтів дозволяють судити дані щодо втрат, які наводить Полібій. Зокрема, у битві при Каннах із боку карфагенян втрати склали близько 5,7 тис. чол., із яких близько 4 тис. припадало саме на кельтів [Polyb., III, 117].

Інколи володарі вербували на свою службу цілі кельтські племена, разом із жінками та дітьми. Зокрема, так сталося у 278 р. до н.е., коли на запрошення царя Віфінії Нікомеда близько 20 тис. кельтів переправилися до Малої Азії, однак замість того аби виконувати накази свого роботодавця вони зайнялися грабунком місцевого населення, а згодом оселилися в долині р. Галіс, що дало початок кількасотлітній історії еллінізованої країни малоазійських кельтів під назвою Галатія [Strabo, XII, 5, 1; Liv., XXXVIII, 16]. Схожі епізоди траплялися й пізніше. Близько 220 р. до н.е. пергамський цар Аттал I найняв у Фракії плем'я айгосагів, яке переправилося до Малої Азії у повному складі й під час походу пересувалося окремо від решти царського війська. Між Атталом та найманцями-кельтами невдовзі встановилася така взаємна недовіра, що цар замислив зненацька вирізати останніх. Цьому завадило затемнення місяця, яке сталося 1 вересня 218 р. до н.е. Кельти оголосили цю подію поганим знаменням і відмовилися продовжувати похід. Користуючись цим, Аттал відвів своїх найманців до чорноморських проток, обіцяючи надати їм землю для поселення, проте обіцянки своєї не дотримав. Кельти зайнялися грабунком навколишніх грецьких міст. Полібій повідомляє, що з-під стін Трої кельтів вдалося вибити силами 4-тисячного грецького загону, з чого можна зробити висновок про чисельність самого кельтського контингенту, яка наврядчи перевищувала 3–5 тис. вояків. Згодом, цар сусідньої Віфінії Прусій остаточно розгромив їх у битві, вирізавши всіх чоловіків і більшість жінок та дітей [Polyb., V, 77, 111].

Єдиним місцем на території України, де могло існувати кельтське військове найманство, можна вважати Боспорське царство. Цю проблему фахівці обговорюють уже досить довго [8, 114–126]. Однозначно на нього відповісти поки що неможливо, адже на присутність кельтів на Керченському та Таманському півостровах вказують лише опосередковані іконографічні та нумізматичні джерела другої половини III–II вв. до н.е., які містять зображення кельтського овалного щита типу тюрес. Щоправда, останнім часом, теза щодо кельтської приналежності цих щитів піддається серйозній критиці [9; 10]. Вона ґрунтується передусім на тому, що вже в першій половині III в. до н.е. щити типу тюрес набувають певного поширення в еллінському світі [11, 22,23]. Ця теза не викликає особливих заперечень, однак потрібно враховувати й той факт, що фахівцями з військової справи зазвичай не ставитися під сумнів саме кельтське походження щитів типу тюрес, а також роль, яку овальний щит відігравав як етнічна емблема кельтів в античному мистецтві. Так, саме щити типу тюрес супроводжують переважну більшість зображень кельтських воїнів, починаючи від “великих галлів”, споруджених у Пергамі на честь перемог Аттала I і закінчуючи галло-римськими статуями рубежу н.е. Про символічне значення тюреса в мистецтві еллінського часу свідчить і те, що щит, на відміну від інших предметів озброєння кельтів, відтворювався митцями дуже детально й реалістично. З огляду на це, кожному з джерел потрібно приділити окрему увагу.

Серед найзнаковіших боспорських пам'ятників, які містять зображення тюреса, відзначають створену близько 250 р. до н.е. фреску з Німфея, де зображено єгипетський військовий корабель “Ізіс” із чотирма щитами цього типу на борту [12]. Поява цієї пам'ятки пов'язана з відвіданням Боспорської держави посольством єгипетського царя Птолемея II. На той час на службі Птолемеїв уже перебували кельтські найманці, невеликий контингент яких цілком ймовірно міг супроводжувати дипломатичну місію на борту корабля. Відправляючи на Боспор “Ізіс”, Птолемей II явно прагнув продемонструвати військовий потенціал своєї держави й присутність серед команди саме такого збройного ескорту цілком відповідала цій меті. Особливо з огляду на тогочасну репутацію кельтських воїнів в еллінському світі. З іншого боку, відзначалося, що поява щитів типу тюрес на фресці з Німфею могла мати символічний характер: у цьому випадку щити відігравали роль або династичної емблеми Птолемеїв [13, 193], або стандартного атрибута зображення військового корабля тієї епохи [14, 318,319]. Була спроба взагалі заперечити належність зображених на фресці з Німфею щитів до кельтського типу тюрес, однак вдалою її визнати не можна.

Справедливо відзначаючи, що на борту “Ізіс” зображені щити не овальної, а прямокутної з заокругленими крями форми, Н. Фролова робить некоректний висновок про близькість зображень щитів із Німфея легким і невеликим щитам скіфів [9, 311, 312]. Із незрозумілих причин не береться до уваги масштаб у цілому дуже реалістичного зображення, який вказує на доволі великі розміри прототипів зображення. Саме такі масивні чотирикутні, з заокругленими крями, щити широко використовувалися кельтами поряд із щитами овальної форми, причому про кельтське походження щитів свідчать зображення їхніх умбонів, які характерні якраз для періоду кінця III – першої половини II ст. до н.е. [15, 130]. Отже, наврядчи є серйозні підстави сумніватися у тому, що єгипетський військовий корабель міг мати на борту кельтських найманців.

Можливо саме єгипетським впливом варто пояснювати початок виробництва на Боспорі кількох типів теракотових статуєток, що зображують фігури чоловіків, дітей і Еротів з овальними щитами. Датовані в межах II ст. до н.е. – I ст. н.е. статуєтки спочатку вважали зображеннями кельтських найманців [16], проте пізніше дослідники звернули увагу на той факт, що “кельти” на статуєтках мають ще й незвичні для себе грецькі мускульні панцирі або гостроконечні фракійські шапки. Так з’явилася думка, що боспорські теракоти зображують не кельтів, а фракійців, а можливо навіть персів. Водночас, розглядати ці пам’ятки потрібно в загальному контексті тенденцій розвитку еллінської пластики, де подібний сюжет досить широко розповсюджений і пов’язаний саме з образом кельтського воїна [17, 127–140]. Варто зауважити, що для деяких типів боспорських статуєток найближчу аналогію становить єгипетська теракота, яка зображує найманця-кельта. Її виготовлення пов’язують зі згаданими вже подіями 217 р. до н.е., коли під час сирійсько-єгипетської війни у військах Птолемеїв був присутній значний кельтський контингент [7, 181]. З огляду на багатоаспектний характер взаємин Єгипту й Боспорського царства, що виявився, зокрема, у проникненні на територію Північного Причорномор’я багатьох зразків єгипетського прикладного та декоративного мистецтва [18; 19; 20, 80–82], можна припустити, що поява боспорських статуєток з овальними щитами пояснюється культурними віяннями держави Птолемеїв. Тоді цілком зрозумілою стає певна стилізація боспорських зображень, змішання різних етнічних емблем і атрибутів, яке свідчить про переосмислення боспорськими майстрами оригінальної ідеї.

Однак культурними впливами неможливо пояснити появу зображення овального щита на монетах боспорського царя Левкона II, де поряд з’являється спис і короткий меч. В останньому вбачають або скіфський акінак [9, 315], або кельтський меч із антропоморфним руків’ям, який був відзнакою військових вождів [19, 39]. Хоча зображення меча є вкрай схематичним, сам факт його сусідства зі щитом типу туреос схиляє до визнання цього зображення саме за кельтський меч, адже використання скіфами важкого піхотного щита овальної форми не засвідчене. На жаль, пов’язати появу монет цієї серії з певними історичними подіями поки що не вдається. Зокрема через те, що датуються вони дуже широко – у межах 240–220 р. до н.е., або навіть 225–215 р. до н.е.

Якщо справедливою є саме остання дата, яку пропонує В. Анохін [20, 87, 88], то варто відзначити, що поява овального щита на боспорській монеті хронологічно збігається з активізацією фракійських кельтів під час війни Родоса та Віфінії з Візантієм за можливість вільного торговельного судноплавства крізь чорноморські протоки [Polyb., IV, 45-52]. У 219 р. до н.е. Кавар, володар кельтської держави Тиліс у Фракії, підійшов із військом до стін Візантія і змусив грецький поліс припинити військові дії й скасувати мито, яке перешкоджало вивезенню з Чорного моря риби та рабів. Поки не ясно, яке відношення до цієї війни мав Боспор, однак цілком очевидно, що Пантикапей з його життєвоважливими інтересами в Егейському басейні був зацікавлений у вільному мореплаванні крізь протоки і тому дії Кавара цілком відповідали боспорським інтересам. З огляду на це, випуск монетної серії з зображеннями кельтської зброї міг ознаменувати якийсь невідомий нам епізод дипломатичної історії Боспора, пов’язаний із державою фракійських кельтів Тиліс.

Водночас, вони могли символізувати й появу на боспорській службі певного кельтського загону, що підтверджують і знахідки поблизу азійських кордонів Боспорського царства кількох шоломів кельто-італійського типу Монтефортіно, датованих кінцем IV – початком III ст. до н.е. Деякі з них виявлені випадково, інші – у складі сарматських комплексів [21], до яких ці шоломи найвірогідніше потрапили як військові трофеї. Раніше висловлювалася думка, що сармати могли здобути шоломи типу Монтефортіно під час пограбування малоазійської Галатії в період мітридатових війн [19, 41]. Однак

наразі було з'ясовано, що у цій країні шоломи такого типу не знайдено [22]. Отже, найправдоподібнішим поясненням потрапляння шоломів типу Монтефортіно до північно-східного Причорномор'я можна вважати перебування на службі боспорських царів певного, вочевидь не дуже численного, кельтського контингенту, який залучався до військових дій проти кочовиків.

У II ст. до н.е. значення кельтських найманців різко зменшується, що було зумовлено скороченням притоку самих найманців із кельтських країн. У 213 р. до н.е. припинила своє існування держава Тиліс у Фракії, на рубежі III–II ст. до н.е. були остаточно розгромлені кельти на півночі Італії тощо. Поразки сприяли втраті репутації непереможних воїнів, хоча їхнє використання як найманців не припинялося до самого кінця еллінської епохи. Загін кельтів перебував на службі понтійського царя Мітридата IV Евпатора під час його війн із Римом у 89–84, 83–81 та 74–63 рр. до н.е. Наприкінці третьої війни перебування цього загону зафіксоване у Пантикапеї, де у 63 р. до н.е. командир кельтів Бітоїт заколов переможеного царя на його ж власне прохання [Appian, *Mithr.*, 111]. Бітоїт або Бітуїт – одне з поширених імен кельтської знаті, яке походить від кельтського *bitu-* “світ” і згадується у II ст. до н.е. в Південній Галлії, де його носієм виступає вождь племені аллоброгів [Strabo, IV, 3]. Згадка про командира кельтів Бітоїта є єдиним на сьогоднішній день документальним свідченням перебування кельтських найманців на території Боспорського царства. Вона підтверджується й відповідним археологічним матеріалом, зокрема й знахідками на пантикапейському акрополі кельтських (латенських) фібул II–I ст. до н.е., а також двома зразками пізньолатенської кельтської зброї, які були виявлені поблизу боспорських кордонів. Це, зокрема, меч, довжиною 1,02 м, який походить із царського мавзолею у Неаполі Скіфському, а також шолом східнокельтського типу, знайдений на хуторі Бойко-Понура у Краснодарському краї (РФ) [19, 41–44]. Шоломи такого типу почали виготовляти на початку I ст. до н.е. на території Західної Словенії [23, 475, 477]. Локальний і порівняно короткочасний характер виготовлення шоломів такого типу дозволяє пов'язати екземпляр із Бойко-Понурою саме з вояками Бітоїта, або іншими кельтськими найманцями, які перебували на Боспорі під час мітридатових війн.

Мітридатові війни ознаменували крах усієї державно-політичної системи еллінського світу. Їхнє завершення майже збігається у часі з підкоренням більшої частини кельтських племен Римською державою. У складі її допоміжних частин, а згодом і легіонів кельти також відігравали значну роль, однак принципи їхньої участі у римській військовій організації були цілком інакшими. В елліністичному світі останній факт використання кельтських найманців повідомляє Іосиф Флавій, який, описуючи поховання іудейського царя Ірода Великого, згадує загін кельтів поряд із підрозділами германських і фракійських найманців [Jos. Flav., XVII, 5]. Отак, у 4 р. до н.е. була поставлена крапка у майже півтисячолітній історії кельтів на службі еллінських держав. За цей час кельти відіграли помітну роль у збройних силах країн Східного Середземномор'я та Причорномор'я, сприяли розвиткові військової справи в античному світі загалом і помітно відзначилися у більшості значних військових конфліктів IV–I ст. до н.е.

Література

1. Маринович Л. Греческое наемничество IV в. до н.э. и кризис полиса. – Москва: Наука, 1975. – 276 с.
2. Parke H. W. Greek mercenary soldiers. From the earliest times to the battle of Ipsus. – Oxford: Clarendon press, 1933. – 243 p.
3. Kistler E. Gigantisierte Kelten als Bösewichte: ein Feinbild der Griechen // *Kelten-Einfälle an der Donau*. – Wien: OAW, 2007. – S. 347–359.
4. Rapin A. L'armement // *Les Celtes*. – P.: EDDL, 2001. – P. 321–331.
5. Alvarez J. L. Nuevos broches celticos (peninsulares) en Grecia y la cuestion de los primeros mercenarios en el Mediterraneo (en el siglo VI a.C.) // *Arch. esp. de arqueologia*. – 1984. – Vol. 57. – p. 149–150. – P. 3–14.
6. Szabo M. Mercenariat // *Les Celtes*. – P.: EDDL, 2001. – P. 333–336.
7. Cunliffe B. *The Ancient Celts*. – Harmondsworth: Penguin books, 2000. – 324 p.
8. Виноградов Ю. “Там закололся Митридат...”: военная история Боспора Киммерийского в доримскую эпоху (VI–I вв. до н.э.). – Москва; Санкт-Петербург: Филоматис, Петербургское Востоковедение, 2004.
9. Фролова Н. Об изображении щита и меча на одном типе монет боспорского царя Левкона II (вторая половина III в. до н.э.) // *Проблемы истории, филологии, культуры*. – 1999. – Вып. VII. – С. 310–325.

10. Gunby J. Oval Shield Representations on the Black Sea Littoral // Oxford journal of archaeology. – 2002. – Vol. 19. – Is. 4. – P. 359–365.
11. Сокольский Н. О боспорских щитах // Краткие сообщения института истории материальной культуры. – 1955. – Вып. 58. – С. 14–25.
12. Vinogradov Ju. G. Der staatsbesuch der “Isis” im Bosphoros // Ancient civilizations from Scythia to Siberia. – 1999. – Vol. 5. – № 4. – P. 273–301.
13. Eichberg M. Scutum. Die Entwicklung einer italisch-etruskischen Schieldform von den Anfängen bis zur Zeit Caesars. – Frankfurt am Mein; Bern; New York; Paris: Peter Lang, 1987. – 297 s.
14. Höckmann O. Naval and other graffiti from Nymphaion // Ancient civilizations from Scythia to Siberia. – 1999. – Vol. 5. – № 4. – P. 303–355.
15. Brunaux J.-L., Lambot B. Armement et guerre chez les Gauloise. 450-52 av. J.-C. – P.: Editions Errance, 1987. – 220 p.
16. Пругло В. Позднеэллинистические боспорские терракоты, изображающие воинов // Культура античного мира. – Москва: Наука, 1966. – С. 205–213.
17. Bienkowski P. Les Celtes dans les arts mineurs Greco-Romaine. – Cracovie: Imprimerie de l’Université des Jagellons, 1927. – 353 p.
18. Avram M. A. Antiochos II Théos, Ptolémée II Philadelphie et la Mer Noir // Académie des inscriptions & belles lettres compte rendus des séance de l’année 2003, Juillet-October. – P., 2003. – P. 1180–1213.
19. Трейстер М. Кельти в Північному Причорномор’ї // Археологія. – 1992. – № 2. – С. 37–50.
20. Анохин В. История Боспора Киммерийского. – К.: Одигитрия, 1999. – 254 с.
21. Симоненко А. Кельто-италийские шлемы на территории Восточной Европы // Памятники бронзового и раннего железного веков Поднепровья / Межвузовский сб. науч. трудов. – Днепропетровск: ДГУ, 1987. – С. 104–113.
22. Зайцев Ю. Шоломи типу Монтефортино і галатський некрополь у Богазкеї: один казус у вітчизняній сарматології // Археологія. – 2007. – № 3. – С. 101–108.
23. Božič D. Les Taurisques // Les Celtes. – P.: EDDL, 2001. – P. 471–477.

Аннотация. Казакевич Г.М. Кельтское военное наемничество эллинистического периода.

Статья посвящена роли кельтских наемников в вооруженных силах эллинистических государств Средиземноморья и Причерноморья. Определены причины этого явления, приблизительный численный состав отрядов, источники их пополнения. Особое внимание уделено проблеме пребывания кельтских наемников на службе Боспорского царства в III–I вв. до н.э.

Ключевые слова: эллинистический период, кельты, военная организация, военное наемничество

Summary. Kazakevich G.M. Celtic Mercenaries of the Hellenistic Period. The article deals with the role of Celtic mercenaries in the armed forces of the Hellenistic kingdoms from Mediterranean and Pontic areas. Causes of mercenarism, approximate size of Celtic warbands, their draft sources are defined. Special attention is devoted to the problem of Celtic mercenaries at the Bospor kingdom in the III–I century BC.

Key words: Hellenistic period, Celts, military organization, mercenaries

Надійшла до редакції 27.01.2009 р.
Затверджена до друку 02.07.2009 р.

УДК 94(477)“48/19”

Я.В. Бойко

РОЗСЕЛЕННЯ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ У ПІВНІЧНОМУ ПРИЧОРНОМОР’І: ПИТОМА ВАГА УКРАЇНСЬКОГО І РОСІЙСЬКОГО ЕТНОСІВ У РЕГІОНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX ст.)

Висвітлено структуру розміщення, визначено кількісний склад і питому вагу переселенців, що осіли в Північному Причорномор’ї (Новоросії) у 60–90-х рр. XIX ст. Розкрито особливості розселення, встановлено питому вагу українського і російського етносів, як найчисельніших на території Північного Причорномор’я на зламі XIX–XX ст. Вказано на їхню роль у соціально-економічному розвитку регіону.

Ключові слова: Північне Причорномор’я, переселення/міграція, етнос, українці, росіяни